

Kliimaministrile

Meie: 16.05.2024 nr 1-2/24/6204

Avalik pöördumine: kliimakindla majanduse seadus kaevab auku loodusele, inimestele ja majandusele

Lugupeetud kliimaminister

Kliimaseaduse väljatöötamiskavatsuses, mis avalikustati 2023. a septembris, on selgelt välja toodud, et kliimamuutused on kujunemas inimkonna suurimaks ohuks ja väljakutseks, ning et teadus on selge – kui oma eesmärkides ebaõnnestume, pärandame lastele oluliselt halvema elukeskkonna kui saime oma eelkäijatelt. Ootamatult on Kliimaministeerium tulnud välja aga kliimaseaduse eelnõu põhisuundadega, milles on eesmärgiks seatud hoopis majanduse kliimakindlus ning kasvuhoonegaaside heitmete vähendamine alles pärast 2030. aastat

Inimestele on kliimaseadust vaja nii kliimamuutuste pidurdamiseks kui ka nendega kohanemiseks. Selle saavutamiseks on vaja jõudsalt ja kiiresti vähendada kasvuhoonegaaside heitmeid. Praegune kliimakindla majanduse seaduse plaan seda ei tee, vaid keskendub suure kasvuhoonegaaside heitega majanduse kaitsele. Toome välja 7 kõige olulisemat probleemi praeguse kliimaseaduse kavatsusega ning teeme ministeeriumile ettepaneku pöörduda kiireimas korras tagasi päriselt kliimamuutuste pidurdamise eesmärgil koostatava kliimaseaduse eelnõu juurde.

1. Pakutud heitmete eesmärgid ei võimalda täita Eesti rahvusvahelisi kohustusi

Kliimaministeeriumi väitel on kliimakindla majanduse seaduses plaanitud eesmärgid koosõlas 2-kraadise temperatuuritõusuga. See on ebapiisav, sest Eesti on Pariisi kokkuleppega ühinedes võtnud kohustuse hoida globaalse temperatuuri tõus tuntavalt alla 2 kraadi ja püüda hoida seda 1,5 kraadi piires. [Riigikohus on öelnud](#), et Eesti riigile tuleneb põhiseadusest kohustus anda oma proportsionaalne panus Pariisi kokkuleppe eesmärkide täitmisse. Pariisi kokkuleppe nõuab, et iga osalisriik panustaks ja pingutaks maksimaalselt ning vähendaks kasvuhoonegaaside heitmeid võimalikult kiiresti (art 4 lg 1 ja lg 3). Seejuures peab Eesti arenenud riigina panustama selle eesmärgi täitmisesse rohkem kui vähem arenenud riigid. **Pariisi kokkuleppe osalisena ei saa Eesti tugineda üksnes Euroopa Liidus võetud eesmärkidele**, vaid tal on ka individuaalne vastutus leppest tulenevate kohustuste täitmiseks.

Võttes eesmärgiks 2 kraadi temperatuuritõusu piiri, rikuks Eesti selgelt Pariisi kokkuleppest tulenevaid kohustusi, kuna ei püüdleks 1,5 kraadi piiri hoidmise poole. [IPCC eriraporti](#) kohaselt peame tegema kõik endast oleneva, et hoida temperatuuritõus 1,5 kraadi piires, sest isegi kliima soojenemisel poole lisakraadi võrra võivad negatiivsed

muutused toimuda eksponentsiaalselt. Aprillikuises [otsuses leidis Euroopa Inimõiguste Kohus](#) (EIK), et Šveits on rikkunud kohustust kaitsta enda elanike inimõiguseid, kuna ei ole piisavalt tegutsenud KHG heite vähendamisel, mh ei ole seadnud piisavalt KHG heite vähendamise eesmärgi. EIK on lahenud rõhutanud 1,5 kraadi piiri tähtsust inimõiguste kaitseks ja viidanud, et kliimakonventsiooni osapooled on tunnistanud 1,5 kraadi trajektoori hoidmise olulisust. Sellest peab lähtuma ka Eesti.

2. Heitmete eesmärgid ei mahu ka 2-kraadise soojenemise süsinikueelarvesse

Sellest, millistesse piiridesse mahtumine on eesmärgiks seatud, sõltub Eesti süsinikueelarve maht ehk selle alusel tuleb välja arvutada, milline saab olla Eesti heitmete maht. Kliimaministeeriumi tellitud [TalTechi uuring](#) kinnitab, et Eesti rahvaarvule vastav ehk proportsionaalne osa maailma 1,5-kraadisest süsinikueelarvest saab otsa lähiajal. Raportis pakutakse erinevatel põhjendustel välja Eestile mitu korda suuremad süsinikueelarved, kui oleks kooskõlas Eesti proportsionaalse osaga maailma süsinikueelarvest. Neid süsinikueelarveid aluseks võttes rikuks Eesti Pariisi lepingus oluliselt kohal olevat õigluse põhimõtet. **Kliimaseaduse kokkuvõttes välja pakutud eesmärkidest lähtudes ületab Eesti isegi raportis välja pakutud ebaõiglaselt suurt 2-kraadise soojenemise süsinikueelarvet.** Ettepanekus on eesmärkideks seatud 14,4 mln t heidet 2030. a ja 6,3 mln t 2040. a, raportis vastavalt 10,3 mln t ja 3,7 mln t.

Eesti heitmed on olnud maailma ja ELi keskmisest oluliselt kõrgemad viimased 30 aastat. Oleme oma õiglase osa süsinikueelarvest ammu ära tarvitanud. Kliimakindla majanduse seaduse Praeguse kontseptsiooni kohaselt oleme ühiskonnana tegemas valikut elada teiste riikide ja tulevaste põlvete arvelt, selle asemel, et oma heidet vajalikul määral vähendada.

3. Süvenev kliima- ja keskkonnakriis põhjustab suurt majanduslikku kahju

Kliimakahjud on meie majanduses juba kohal, alustades põllumajandust mõjutavatest ettearvamatutest ilma kõikumistest kuni puidusektorit mõjutavate kahjuriteni. Iga selline muutus on ettevõtjale ettearvestamata kulu, mis vähendab tulusid ja suurendab kahjumlikkust. Kliimakriis suurendab majanduse haavatavust ja on suur risk, et juba mõne aasta pärast muutuvad tänase tegevusetuse tõttu veel mitmed majandussektorid kahjumlikuks.

Värske [uuringu](#) tulemused näitasid, et seni on kliimakriisi majanduslikku kahju tugevalt alahinnatud ning juba pelgalt kliimakriisi kolme tagajärje (keskmise temperatuuri tõus, suurem päevane temperatuuri kõikumine, ekstreemsed sademed) mõju arvestamisel väheneb maailma SKP 2050. aastaks 20%. Kliimamuutuste põhjustatav hinnanguline majanduslik kahju on kuus korda suurem kui kulu, mis on vajalik globaalse soojenemise hoidmiseks tunduvalt alla 2 °C. See rõhutab kliimamuutustega tegelemise majanduslikku kiireloomulisust. Teise hiljutise [uuringu](#) põhjal toob 1°C globaalne temperatuur tõus kaasa maailmas SKT 12% vähenemise. Praegusel soojenemise kursil püsimine vähendab heaolu 31%. Selline langus on võrdväärne pidevalt kestva siseriikliku sõjaga. Kui aga riigid pingutaksid vastavalt Pariisi kliimaleppes kokkulepitule, tooks see Euroopa kliimavõrgustiku (CAN) [arvutuste järgi](#) EL-ile ainuüksi 2030. aastaks otsest kasu üle ühe triljoni euro. Eesti säästaks CANi andmetel sel juhul 2030. aastaks 1,5 miljardit ehk 4.2% 2022. a SKPst. Seega, täna vajalike sammude edasilükkamine maksab tulevikus rahaliselt kätte ja pingutus Pariisi leppe täitmiseks on majanduslikult tarvilik.

4. Eesmärgid ei arvesta eelnõu arutelude tulemusi ning on tagasimineki isegi Eesti senistest eesmärkidest

2030. aasta eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside heidet 59% võrreldes 1990. aastaga on ebapiisav ning ei ole kooskõlas juba seaduses sätestatud eesmärgiga toota 2030. a Eesti elektritarbimise mahus taastuvenergiat. Kliimaministeeriumi ettepaneku järgi ei ole kuni aastani 2030 emissioonide vähendamist ette nähtud, kuigi lähikümnendil lisanduvad heitgaasid [mõjutavad kliimamuutuste kiirenemist enim](#).

Samuti nähtub ettepanekust, et riik plaanib taganeda alles hiljuti seatud 2035. aasta eesmärgist. Strateegias "Eesti 2035", mis võeti vastu alles kolm aastat tagasi, seati eesmärk hoida koguheitmed alla 8 miljoni tonni, praeguseks on see eesmärk lõdvenenud üle 2 miljoni tonni võrra ehk 10,2 miljoni tonniks. Varem vastuvõetud kliimaeesmärkidest taganemine tähendaks ka Euroopa Liidu nõuete rikkumist - Euroopa Liidule esitatavas riiklikus energia- ja kliimakavas on lubatud seada vaid samal tasemel või ambitsioonikamaid eesmärke. Ka on ettepanekust puudu varem taastekavas ning õiglase ülemineku kavas sätestatud eesmärgid lõpetada põlevkivi kasutamine elektritootmises aastaks 2035 ja õlitootmises aastaks 2040.

Kliimaseaduse töörühmades pakuti ambitsioonikamaid eesmärke nii energeetikas, transpordis kui põllumajanduses. Näiteks tegi transpordi ja liikuvuse töörühm ettepaneku tuginedes senisele ELi JJM eesmärgile vähendada transpordisektori heitmeid 24% võrra aastaks 2030, võrreldes 2005. aastaga. Töörühm täiendas oma ettepanekut, lisades, et on valmis heidet rohkem vähendama ja seetõttu peaks käsitlema 24% vähendamist kui miinimumeesmärki. Sama eesmärki soovitas toona ka kliimaministeerium. Praegu avaldatud seaduse eesmärkidesse on sellegipoolest kirja saanud transpordi heitmete vähendamine üksnes 13% võrra, võrreldes baasaastaga 2005. Energeetika töörühmas peeti realistlikuks heitmete 2030. aasta eesmärgiks u 3 mln t, kuid ettepanekus on see suurendatud 4,3 mln tonnini.

5. Põlevkiviõlitööstuse heitmete suurendamine veel üle 10 aasta on vastuvõetamatu

Põlevkiviõli sektori heitmete kasv võrreldes praeguse tasemega 2030. aastaks 40% ja 2035. aastaks kuni 12% on mõeldamatu ja ei ole kooskõlas fossiilkütuste kasutuse kiire lõpetamise vajadusega. Selline areng tähendab põlevkiviõli heitmete kasvu 26 korda võrreldes 1990. aastaga.

Uue õlithase kasutusele võtmine praeguses kliimakriisis on absurdne ning silmakirjalik: põlevkivi on isegi söest suurema keskkonnajalajäljega ning EL ja teised arenenud riigid, sh Eesti, on rõhutanud võimalikult kiiret fossiilkütuste kasutamise lõpetamist.

Põlevkivisektori nii suur heitmete kasv teeb vähendamise eesmärkide kehtestamise teistele sektoritele väga keeruliseks. Miks peaks teised sektorid nõustuma heitmete vähendamisega sellises olukorras?

6. Arvestada tuleb kõigi võimalike meetmetega

Eesmärkide seadmine lähtudes vaid piiratud hulgast olemasolevatest tehnoloogiatest on vale, kui sellega ei ole võimalik võetud kohustusi täita. Ettepanekus on häid näiteid uutest lähenemistest nagu kuivendusparadigma uuesti mõtestamise vajadus, märgalaviljelus, mulla elustiku hoidmise tähtsuse ja muldade süsinikuvaru hoidmise olulisuse käsitlemine ja kahjustunud ökosüsteemide taastamine.

Siiski on selgelt vaja lisameetmetena ka käitumise ja tarbimise muutusi, millega ministeerium oma sõnul eesmärkide seadmisel ei ole arvestanud. Kui seni on kliimaseaduse protsessis olnud kliimaministeeriumi sõnum, et majandus peab mahtuma looduse piiridesse, siis nüüd on kliimaseaduse eesmärgiks saanud praeguse suure heitega äritegevuste kaitsmine kliimakriisi tingimustes. Majanduse mahtumine looduse piiridesse eeldab ümberkorraldusi majanduses, lähtuvalt looduse seatavatest piiridest ja vajadustest. Praegusest seaduse kontseptsioonist ja Kliimaministeeriumi esitlusest peegeldub aga soov selliseid ümberkorraldusi vältida või vähemasti edasi lükata, rääkimata sellest, et oleks näha soovi looduse piiridega arvestada või looduse (ja seega ka inimese) heaks tegutseda.

7. Planeeritav metsade majandamise maht on kliimale kahjulik

Seaduse kontseptsioonis seatud eesmärk säilitada majandusmetsade tagavara ning plaanitud raie maht 9,9-10,2 miljonit tihumeetrit aastas on omavahel vastuolus. Tagavara säilitamise eesmärgi saavutamiseks peab raie maht olema praegusest oluliselt väiksem, Keskkonnaagentuuri arvutuste kohaselt säilitab tulundusmetsade tagavara 8,6 miljoni tihumeetri suurune aastane raie. Kavandatud raie mahuga ei ole võimalik LULUCF sektori eesmärki seega tagada. Raiemahtude kiire vähendamine on ülioluline ka elurikkuse vaatest, mida ei ole kontseptsioonis piisavalt käsitletud. Ministeerium on toonud ise välja, et uuendusraieid tehakse vähem kui 2% metsamaast aastas, siiski saab tänase raie tempoga jätkates 2050. aastaks lagedaks raiuda ligi 40% metsadest. Sellise raie intensiivsuse mõju on metsade elurikkusele hävitav.

Ettepanekud kliimaministeeriumile:

1. Jätkata seaduseelnõu koostamist kliimaseadusena ja loobuda kliimakindla majanduse seaduse nimest ning põhimõttelisest lähtekohast
2. Kliimaseaduse põhilähtekohaks peab olema Pariisi kokkuleppes tulenev eesmärk, et globaalse temperatuuri tõus jääks 1,5 kraadi piiresse
3. Pariisi leppes tuleneva eesmärgi täitmiseks tuleb kasvuhoonegaaside heitmete vähendamiseks seada senisest ambitsioonikamad eesmärgid. Seniseid eesmärgi leevendada ei tohi ning fossiilkütuste kasutamine tuleb lõpetada võimalikult kiiresti.
4. Eesmärkide saavutamiseks tuleb rakendada kõiki võimalikke meetmeid, mitte lähtuda ainult praegu kasutusel olevatest lahendustest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton

Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator